

Анна ЧЕПЕЛЮК,

кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри
спортивних дисциплін та методики їх викладання
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)

Роман ФЕДОРИЩАК,

кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри
спортивних дисциплін та методики їх викладання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) anna.chepelyuk@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У даній статті проведений аналіз літературних джерел з проблеми формування культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання. Виділено основні види спілкування. Визначено компоненти, які створюють високий рівень культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання. Розкрито визначальні чинники, що найбільш суттєво впливають на формування компонентів культури спілкування майбутніх фахівців.

Ключові слова: культура спілкування, студент, фахівець, фізичне виховання.

Літ. 13.

Анна CHEPELIUK,

Ph. D in pedagogical Sciences, senior lecturer of
sport disciplines and methods of their teaching department
Drohobych Ivan Franko state pedagogical University
(Ukraine, Drohobych)

Roman FEDORYSHCHAK,

Ph. D in pedagogical Sciences, senior lecturer of
sport disciplines and methods of their teaching department
Drohobych Ivan Franko state pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) anna.chepelyuk@mail.ru

THEORETICAL AND PRACTICAL RESEARCH OF CULTURAL COMMUNICATION FORMATION OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION PROFESSIONALS

The article the analyses of scientific-methodical, psihologo-pedagogical and special literature on a problem of formation of culture of communication of future specialists of physical education. The basic types of communication are shown. The article defines the components that create a high level of culture of communication of future specialists of physical education. It determines the factors that most significantly affect the formation of the components of a culture of communication of future specialists.

For the culture, communication of the students of the faculty of physical education is characterized by normativity, which determines how to communicate with future professionals in different situations. Therefore, it is important in the educational process to lay the foundations of a culture of communication of future specialists of physical education that meets the temporal, spiritual and creative potential and professional activity. For the communication, to be successful, you must have the necessary skills.

They are purchased with experience using psychological tools, certain specific exercises and pedagogical techniques.

Culture communication specialist of physical education is an integrative personal quality that provides a high level of verbal behavior in the educational process and allows the teacher to interact with students for the purpose of reporting the information orally, to establish and maintain contact, to regulate their behavior, to coordinate actions to prevent conflicts, share feelings and emotions.

Key words: culture communication, student, specialist, physical education.

Ref. 13.

Анна ЧЕПЕЛЮК,

*кандидат педагогических наук, ст. преподаватель кафедры
спортивных дисциплин и методики их преподавания
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана
Франко (Украина, Дрогобыч)*

Роман ФЕДОРИЩАК,

*кандидат педагогических наук, ст. преподаватель кафедры
спортивных дисциплин и методики их преподавания
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана
Франко (Украина, Дрогобыч) anna.chepelyuk@mail.ru*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

В данной статье проведен анализ литературных источников по проблеме формирования культуры общения будущих специалистов физического воспитания. Выделены основные виды общения. Определены компоненты, которые создают высокий уровень культуры общения будущих специалистов физического воспитания. Раскрыто определяющие факторы, которые наиболее существенно влияют на формирование компонентов культуры общения будущих специалистов.

Ключевые слова: культура общения, студент, специалист, физическое воспитание.

Лит. 13.

Постановка проблеми. Культура спілкування майбутнього фахівця фізичного виховання є складовою частиною загальної культури особистості. Культура спілкування включає певні знання про спілкування загалом. Для культури спілкування студентів факультету фізичного виховання характерна нормативність, яка визначає, як повинні спілкуватися майбутні фахівці у тій чи іншій ситуації. Тому, важливо у навчально-виховному процесі закласти основи такої культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання, яка відповідає б часові, духовно-творчому потенціалу та професійній діяльності.

Зазначимо, що самі знання не забезпечать культуру спілкування, якщо вони не будуть використовуватися у повсякденному житті та у професійній діяльності фахівця фізичного виховання. Для того, щоб спілкування було успішним, треба мати необхідні вміння та навички. Саме вони, набуваються з досвідом, за допомогою психологічних засобів, певних спеціальних вправ та педагогічних прийомів.

Аналіз досліджень. У працях багатьох науковців досліджується проблема спілкування загалом та культури спілкування зокрема.

Аналізу методологічних проблем спілкування увагу приділили О. Бодальов [2], М. Каган [4], А. Леонтьєв [7] та ін.

У працях науковців Г. Балла [1], В. Кан-Калика [5], Н. Чепелевої [10], Т. Яценко [9] розкриваються різні сторони професійного спілкування.

У працях М. Кагана висвітлені питання про розвиток поняття людського спілкування. Науковець у своїх працях виділив чотири функції спілкування [4].

Процес спілкування досліджував Є. Пассов, котрий визначив основні характеристики процесу спілкування [8].

Науковець Л. Петровська розрізняє спілкування за принципом суб'єктно-об'єктної і суб'єктно-суб'єктної схем [9].

Метою даного дослідження є аналіз науково-методичної, психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблемами формування культури спілкування майбутнього фахівця фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Культура спілкування становить важливу частину професійної культури, а для професії як, наприклад, викладач (вчитель) фізичного виховання – провідну частину, оскільки для цієї професії, мова є основним знаряддям праці. Для більш чіткого розуміння значення культури спілкування фахівця фізичного виховання необхідно розкрити сутність основних понять: «культура», «спілкування», «культура спілкування».

Під «культурою» традиційно, у широкому розумінні визначається сукупність матеріальних, практичних і духовних надбань суспільства які відображають рівень його історичного розвитку, втілюються в повсякденній діяльності людини, знаходять відображення у її соціальних, моральних, естетичних та інших характеристиках [10].

У вузькому розумінні «культура» – це сфера духовного життя суспільства. Вона охоплює собою систему освіти, виховання, духовної творчості, включає в себе ті установи й організації, які забезпечують означені процеси: школи, ВНЗ, музеї, театри, бібліотеки, інші культурні заклади, а також творчі спілки тощо [10].

Поняттям «культура» часто позначають рівень вихованості й освіченості людини, рівень оволодіння нею тією чи іншою сферою знань та діяльності. У цьому випадку фіксуються якості людини, спосіб її поведінки, ставлення до інших людей, до праці тощо. Адже основою культури є людяність, гуманізм; її гуманістичний характер реалізується через всебічний розвиток людини, виявлення її сутнісних сил і здібностей [6].

Розглянемо поняття «спілкування». «Спілкування» – це процес взаємодії між людьми, у якому відбуваються обмін діяльністю, інформацією, досвідом, умениям і навиками, а також результатами діяльності. У більш вузькому змісті під спілкуванням розуміють процес обміну інформацією та досвідом [10].

Спілкування, на думку О. Бодальова, це – взаємодія людей, зміст якої полягає в обміні інформацією за допомогою різноманітних засобів комунікацій з метою встановлення взаємовідносин між людьми [2].

Термін «культура спілкування» ввела в науку психологію Т. Чмут, яка визначає цей феномен як «наявні у суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизація та реалізація його форм, способів та засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок» [11].

«Культура спілкування» у вузькому значенні слова – це сума знань та ступінь оволодіння людиною вміннями та навичками спілкування, створених й прийнятих у конкретному суспільстві на певному етапі його розвитку [10].

Культура спілкування – невід’ємна частина поведінки в суспільстві, будь-яка бесіда, розмова, фраза, спрямована на чиюсь сторону, повинні бути культурними, красивими та достойними. Основний елемент спілкування – мова, саме від того, наскільки культурна мова, структурована і інтелектуальна, залежить в цілому культура спілкування [12].

У процесі спілкування можна виділити такі його види:

- спілкування з реальним партнером:

а) практичне спілкування – відбувається у процесі сумісної практичної діяльності, яка вимагає обопільної узгодженості дій і встановлені відношень співробітництва, управління і підкорення.

б) духовне спілкування – міжособистісний інтелектуально-емоційний зв’язок, найбільш виразно виявляється в дружніх відносинах.

в) представницьке спілкування, у яких індивіди виступають не як вільні, суверенні особистості, а як представники окремих груп чи соціальних інститутів. Типова для представництва процедура – переговори; це перехідна форма від міжособистісного спілкування до групового.

г) групове спілкування – взаємодія груп, кожна з якої виступає як єдине ціле.

- спілкування людини з ілюзорним партнером.

- спілкування людини з уявним партнером.

Провівши аналіз літературних джерел визначено компоненти, які створюють високий рівень культури спілкування:

а) комунікативні установки, що «включають» механізми спілкування;

б) знання – норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві; психології спілкування (категорій, закономірностей, механізмів); психології сприймання і розуміння одне одного;

в) вміння застосовувати ці знання відповідно до ситуації, норм моралі конкретного суспільства та загальнолюдських цінностей.

Культура спілкування фахівця фізичного виховання є особистісною інтегративною якістю, що забезпечує високий рівень мовленнєвої поведінки в навчально-виховному процесі та дозволяє викладачу взаємодіяти зі студентами з метою повідомлення інформації в усній формі, установлювати та підтримувати контакт, регулювати власну поведінку, координувати дії, запобігати конфліктам, обмінюватися почуттями та емоціями [3].

В основі культури спілкування фахівця фізичного виховання лежать визначені мотиви: потреби, інтереси, суспільний обов’язок, звички, мета.

Вони можуть бути як індивідуально, так і соціально значущими.

Рівень сформованості культури спілкування фахівця визначається за такими критеріями та показниками:

- когнітивний (психолого-педагогічні знання про сутність спілкування, культуру спілкування, особливості її прояву у сфері професійної діяльності; предметні знання);

- операційно-діяльнісний (комунікативні вміння та навички; культура й техніка мовлення; уміння невербального спілкування);

- особистісний (комунікативність, емоційна стабільність, толерантність, ерудованість) [11].

Формування культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання виступає як поетапний процес, у якому враховується вихідний рівень сформованості культури спілкування студентів, динаміка та внутрішня логіка розвитку компонентів культури професійного спілкування, що характеризується появою відповідних

новоутворень у системі засвоєних студентом психолого-педагогічних, предметних, професійно орієнтованих знань; сформованих комунікативних умінь та навичок; у розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця фізичного виховання, які в сукупності репрезентують рівень розвитку культури спілкування майбутніх фахівців [4].

До визначальних чинників, що найбільш суттєво впливають на формування компонентів культури спілкування майбутніх фахівців віднесено:

- системність, мотивованість, діалогічність, рефлексивність процесу навчання та виховання майбутніх фахівців фізичного виховання;
- поєднання традиційних та інноваційних форм, методів та технологій навчально-виховного процесу;
- інтеграція навчальної та виховної роботи;
- професійне спрямування навчально-виховного процесу та позааудиторної роботи;
- партнерська позиція викладача в навчально-виховному процесі;
- реалізація особистісно-орієнтованого та комунікативно-діяльнісного підходів.

Висновки. У даній статті проведений аналіз літературних джерел з проблеми формування культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання. Виділено основні види спілкування, визначено компоненти, які створюють високий рівень культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання. Розкрито визначальні чинники, що найбільш суттєво впливають на формування компонентів культури спілкування майбутніх фахівців. Описано критерії та показники за якими визначається рівень сформованості культури спілкування фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балл Г. О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності / Г. О. Балл // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : Матеріали Міжнародної наукової конференції / [за ред. С. О. Сисосової, О. Г. Романовської]. – Харків : ХДПУ, 2000. – С. 34–39.
2. Бодальов А. А. Личность и общение : [избранные психологические труды] / А. А. Бодальев. – М. : МПА, 1995. – 328 с.
3. Даниленко О. І. Про поняття і критерії високої культури спілкування / О. І. Даниленко // Роль духовної культури в розвитку особистості. – М., 1979. – 160 с.
4. Каган М. С. Философия культуры. Становление и развитие / М. С. Каган, Ю. В. Перов, В. В. Прозерский, Э. П. Юровская. – СПб. : Издательство Лань, 1998. – 448 с.
5. Кан-Калик В. Учителю о педагогическом общении / В. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
6. Колектив. Особистість. Спілкування : Словник соціально-психологічних понять / [під ред. С. Кузьміна, В. Семенова]. – Лениздат, 1987. – 144 с.
7. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. – М. : Сенс, 1997. – 287 с.
8. Пассов С. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению / С. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
9. Петровська Л. А. Теоретичні та методологічні проблеми соціальної психології / Л. А. Петровська. – М. : Изд-во Моск. ун-ту, 1977. – С. 126–143.
10. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
11. Чепелева Н. В. Психологічна культура вчителя / Н. В. Чепелева // Психологія : 36. наук. праць. – К. : НПУ, 1999. – Вип. 4 (7). – С. 22–26.
12. Чмут Т. Етика ділового спілкування : [курс лекцій] / Т. Чмут, Г. Чайка, М. Лукашевич, І. Осечинська. – К. : МАУП, 1999. – 206 с.
13. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції / Т. С. Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.

REFERENCES

1. Ball H. O. Profesiina diialnist i pidhotovka do nei u konteksti rozvytku osobystosti ta stanovlennia yii dukhovnosti / H. O. Ball // *Tvorcha osobystist u systemi nepererвної profesiinoi osvity : Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* / [za red. S. O. Sysoievoi, O. H. Romanovskoho]. – Kharkiv : KhDPU, 2000. – S. 34–39.
2. Bodalov A. A. Lychnost y obshchenye : [yzbrannye psikhologicheskyye trudy] / A. A. Bodalov. – M. : MPA, 1995. – 328 s.
3. Danylenko O. I. Pro poniattia i kryterii vysokoi kultury spilkuvannia / O. I. Danylenko // *Rol dukhovnoi kultury v rozvytku osobystosti*. – M., 1979. – 160 s.
4. Kahan M. S. Fylosofyia kultury. Stanovlenye y razvytye / M. S. Kahan, Yu. V. Perov, V. V. Prozerskyi, E. P. Yurovskaia. – SPb. : Yzdatelstvo Lan, 1998. – 448 s.
5. Kan-Kalyk V. Uchyteliu o pedahohychemskom obshchenyy / V. Kan-Kalyk. – M. : Prosveshchenye, 1987. – 190 s.
6. Kolektyv. Osobystist. Spilkuvannia : Slovnyk sotsialno-psikhologichnykh poniat / [pid red. Ye. Kuzmina, V. Semenova]. – Lenyzzdat, 1987. – 144 s.
7. Leontiev A. A. Osnovy psikholinhivistyky / A. A. Leontiev. – M. : Sens, 1997. – 287 s.
8. Passov Ye. Kommunykatyvnyi metod obucheniya ynostrannomu hovorenyiu / Ye. Passov. – M. : Prosveshchenye, 1991. – 223 s.
9. Petrovska L. A. Teoretychni ta metodolohichni problemy sotsialnoi psikhologii / L. A. Petrovska. – M. : Yzd-vo Mosk. un-tu, 1977. – S. 126–143.
10. Pedahohichniy slovnyk / Za red. M. D. Yarmachenka. – K. : Pedahohichna dumka, 2001. – 516 s.
11. Chepelieva N. V. Psikhologichna kultura vchytelia / N. V. Chepelieva // *Psikhologhiia : Zb. nauk. prats.* – K. : NPU, 1999. – Vyp. 4 (7). – S. 22–26.
10. Pedahohichniy slovnyk / Za red. M. D. Yarmachenka. – K. : Pedahohichna dumka, 2001. – 516 s.
12. Chmut T. Etyka dilovoho spilkuvannia : [kurs leksii] / T. Chmut, H. Chaika, M. Lukashevych, I. Osehynska. – K. : MAUP, 1999. – 206 s.
13. Yatsenko T. S. Psikhologichni osnovy hrupovoi psikhokorektsii / T. S. Yatsenko. – K. : Lybid, 1996. – 264 s.

Статтю подано до редакції 11.03.2016 р.